

(başlanğıcı ötən sayımızda)

İnsan ətrafındakılardan geyim-keçimi ilə deyil, biliyi, özünü aparmaq qabiliyyəti, savadı, tərbiyəsi, mənafeyyəti, bacarığı ilə seçilməlidir. Özünü paltarla fərqləndirənlər isə ancaq maymaqlardır.

1893

On doqquzuncu söz

İnsan doğulanda hələ şüuru oyaq olmur. İnsan oğlu dünyanın yaxşı-pisini eşidərək, görürək, hiss edərək, dadaraq tanıyır. Beləcə, gördükləri, qavradıqları çoxaldıqca insan kamilləşir, bilikləri artır. Ağıllı adamların sözlərini eşidib, əməl edən özü də ağıllı olur, lakin ağılına gələn hər hansı bir işi görmək də çox vaxt doğru nəticə vermir. Əgər insan özündən böyük ağıl sahiblərindən bilgiləri diqqətlə öyrənsə, qazandıqı biliklərini, əqli xüsusiyyətlərini pis işlər görməyə yönəltməsə, o zaman ağılı ilə bir işə yarayacaq, qarşısına qoyduğu məqsədə çatacaq. Yox, əgər, böyüklerin nəsihət və söhbətlərindən bir nəticə çıxarmasa, bu sözləri faydasız və mənasız saysa, həmin deyilənlərin dərinliyinə varmasa, yəni deyilən fikirlərin doğruluğunu anlamasa və ya bir qulağından alıb, o biri qulağından ötürsə, bunun heç bir faydası olmayacaq. Müdriklərdən biri deyib ki, "dəyərli sözlərin qiymətini bilməyən kütləyə nəyisə başa salmaqdan, özünü tanıyan donuzları otarmaq daha yaxşıdır"...

1894

İyirminci söz

Tanrının yazdığına pozu yoxdur. İnsan doğulduğu gündən taleyi, bəxti alınma yazılır. Bu yazı insanın əvvəlindən sonuna kimi onunla gəzir. Bəzən öz taleyindən bezib küssə də, insan yazılan yazıdan qurtula bilmir.

İnsan həyatı boyu görüb-götdürdüyündən öyrənir. Nə qədər çox görsən, o qədər çox öyrənəcəksən; lakin bu gördüklərindən yaxşı nəticə çıxarsan, taleyini və qədrini də yaxşı yola yönəltmək öz əlinə olacaq. Buna görə insanın müdriklərin sözünü dinləməsi, əməl etməsi vacibdir.

Kamil insan qeyrət göstərsə görür ki, bacarmadığı bir iş varmı? İnsan oğlunun yeməkdən də, oyundan da, gülməkdən də, əyləncədən, yığıncaqlardan, hətta sevdiyi qadından da doydugu bir vaxt olur. Çünki insan kamilləşdikcə hiss edir ki, həyatın bütün həzləri keçicidir, bir zaman isti bildiyi hər şey yaşlandıqca insana soyuq gəlir. Yaşa dolduqca gücün azalar, ömrün də qisalar...

Ulu Tanrı yaratdığı insanların heç birini fərqləndirib onlara əbədi gənc qalma kimi bir tale yazmadı. Belə olduqda insanın könlü də də-yişməlidir axı.

Onu da deyim ki, dünyada hər şey dəyişir. Tale də, qismət də. Canlı olan heç kimin və heç nəyin əbədi sakitliyi yoxdur. Hər zövqdən yorulub, doymaq, dünya ləzzətindən və həzzindən imtina etmək hər insan oğluna nəsis olmur. Bu xoşbəxtlik də kamil insanın nəsisidir. Hətta uzun ömrün də tükənəcəyini, dünyanın hər zövqünün, həzzinin keçici olduğunu təcrübədən keçirənlər də bir gün yaşamaqdan yorulur. Ona görə də: "Dəlilik və arsızlıq da bir qənimətdir"; - deyər, düşünürəm bəzən...

1894

İyirmi birinci söz

İstər az, istərsə də çox olsun, hər bir adamda özündən razılıq əlaməti olması əslində heç yaxşı xüsusiyyət deyil. Özündən razılığın iki növünü bilirəm: biri özündən həddən ziyadə razılıq, biri də özünə çox yuxarı qiymət vermək. Özünü çox yüksək qiymətləndirmək isə insanın özünü həmişə dəyərləndirən sayması səbəbindən. Belə şəxslər ətrafındakıların dedi-qodularına məruz qalmasın deyər, yüngüllük və səbir-sizlik etməz, kimsəyə yalan və

basının hörmətini qazanmalıdır. Kim ki, öz doğmalarının hörmətini qazanıbsa, inanın ki, onun evinin içərisindəki şöhrəti və hörməti elin içərisində də yayılıb, dünyaya çatacaq.

1894

İyirmi ikinci söz

Fikirləşirəm, görəsən, mən bu gün qazaxların içərisindən kimi əzizləyib, kimə hörmət edə bilərəm?

Bir zəngin bəyə hörmət göstərmək istəyirdim. Lakin ətrafıma baxıram, indi belə bir zən-

də, özlərindən güclülərə yem olurlar.

Və yaxud da zəngin muxtara hörmət etmək istəsən də, eldə belə hörmətə layiq muxtarı tapa bilmirsən. Malını sağa-sola, vəzifəli adamlara dağıdan bəylər, zənginlər it sürüsü kimi çoxdur. Çünki pulla, əylənməklə alınan mənəb, hakimiyyət elə də baha olmur. Bəziləri mənfəət xatirinə bəyliyə yiyələnmək istəyir, başqa biriləri ayaqlarına duza batırılmış bir keçə geyəndən sonra ağılları başlarından çıxır, özlərini Tanrı zənn edir, gedənə-gələnə

Qazaxistanın Qütb ulduzu - Abay

Bir güclü adam axtardım ki, ədalətdən, həyatdan xəbəri olsun... - elimin, yurdumun içərisindən belə birisi nəsisimə çıxmadı. Qarşıma çıxanlarınsa hamısı özünü ədalət yolçusu kimi göstərsə də, son məqamda vicdanını satdığını gördüm; nə eləsələr də içərisindəki hiyləgərlikləri bürüzə verdilər

söyləməz, keyfiyyətsiz, arsız, qeybətçil, yalançı, saxtakar adamlardan qırağ gəzər və özləri də belə ədəbsizliklərə yol verməzlər. Əslində, belə təmkinlilik müdriklik, vicdanlı və zəti bütöv adamlara məxsus keyfiyyətdir. Onlar barələrində "yaxşı adamdır" deyilməsinin fərqi olmasalar da, ancaq adlarına "nankordur" deyilməməsi üçün, hər cür ədəbsizlikdən çəkinər. İkinci növ adamlar var ki, daim özləri ilə öyünər. Hər kəsin onun var-dövlətindən, işindən-gücündən danışmasını özüne fərəh bilər. Təki hər yerdə adı deyilsin. Varlı desinlər, igid desinlər, dəli-dolu desinlər, nə olursa-olsun, təki haqqında nəse danışsınlar. Təki unudulmasın... Belə xüdbin adamlar da üç cür olur: onlardan biri adətən başqa yerlərdə, onu tanımayanların yanında özünü tərifləyib, göyə qaldırır. Bu cahillikdir. İkincisi isə, el-obanın içərisində, nəsil-kökünün, qohum-əqrabasının yanında şöhrətlənmək, ad qazanmaq üçün çalışır. Üçüncü tip xudpəşənd adamlar isə ailələrində və el-obasının içərisində hörmət qazanmaq fikri olmasa da, yad yanında ad qazanmaq üçün dəridən-qabıqdan çıxar. Cahilliyin ən pis növü budur...

Kim insanlar içərisində, el-obada hörmət-izzət sahibi olmaq istəyirsə, öncə öz qohum-əqrə-

gin bəy tapmıram. Əgər o zəngin bir bəy olsaydı, özü-özünün təsərrüfatını idarə edərdi, elə deyilmi? İradəsi özündə olan belə bir zəngin ta-nimırım. Çünki bu zəngin bəylərin çoxu bir-biri ilə dava edir, vuruşur, bir-birindən oğurlayırlar. Sonra da haram yolla yığıqları mal-dövləti qorumaq üçün topladıqını da özündən yüksək saydığı, başında duran 100 "böyü"ə paylayır, həm də gözü-kölgəli, qorxaq olur. Sonra da yaltaqlanaraq payladığı ənamların ardınca özüne təsəlli vermək üçün "yalvardılar, qapımdan əliboş qaytarmadım" deyərək öyünür. Əslində, hamı bilir ki, xalqdan oğurladığına ortağ axtarmaq üçün, malını böyük oğurlara yalvarıb verir. Bununla da kimlərdənsə asılı olmağı özüne şərəf bilir. Onun bu səxavətini əliaçıqlıq və ya mərhəmət, xeyriyyəçilik adlandırmaq heç bir təfəkkürə sığmır. Öz doğma el-obasında, kəndində qonşuları ilə dalaşır, mərifətli adamlarla mübahisə edir, vəzifəcə özündən yüksək olanlara isə mal-dövlətini paylayır. Beləcə, bir çox zəngin adam, bacarıqlı və irəli gedən aulunun nümayəndələrini yığıb birlik qura bilmir; bu səbəbdən, başqaları tərəfindən təqib və təhqirlərə, haqsızlıqlara məruz qalanda və ya köməyə ehtiyac duyanda, onlara hücum edənlərin qabağına kimsəni çıxara bilmir, ona görə

acıq verib, bəylikləri ilə öyünürlər.

Kənd böyüyünə və ya bolısına hörmət göstərmək istəsən, öz zəhməti, bilikləri, əməyi ilə muxtar və ya bolı olan bir nümayəndəməz yoxdur. Onlar bu mərtəbəyə rüşvətlə, kiminsə haqqını kəsməklə, hiyləgərliklə, kimsə pislik və ya kimdənə satqınlıq etməklə, kiminsə qarşısında əylilib əl öpməklə yiyələnib...

Bir güclü adam axtardım ki, ədalətdən, həyatdan xəbəri olsun... - elimin, yurdumun içərisindən belə birisi nəsisimə çıxmadı. Qarşıma çıxanlarınsa hamısı özünü ədalət yolçusu kimi göstərsə də, son məqamda vicdanını satdığını gördüm; nə eləsələr də içərisindəki hiyləgərlikləri bürüzə verdilər.

İstədim ki, bunların içərisində bir məzlum, kasıb və ya günahı olmayan birinə hörmət edim. Baxdım ki, o da əlinə fürsət düşən kimi əl altından oğurlayıb, aparır.

Bəs kim qaldı? Hiyləgər və fürsətçillər. Onları da düz yola götürmək çətinidir; şəkərləri alıbaldatmaqdır.

Bəs kimi sevdik? Kimin əlindən tutduq? Özləri üçün qovğa yaradan bolis-beylər bir qırada qalsın. İndi başqa çarəmiz də yoxdur.

"Ruzisini axtarmağa gedən, davakara baş qoşmaz" kimi

atalar sözümdə deyildiyi kimi, hərəket edən, əli ilə verdiyini ala bilməyən, ya da, əlindəkini kimsəyə bölməyən, ürəyində rəhmi olmayan, özünü və mal-dövlətini oğru və kələkbazlardan qoruyanların içərisində yaşamaqdan başqa çarəmiz yox...! Nə elədimse, nə qədər axtardım, nə qədər namaz qılıb, dua etməyə bir kimsə tapmadım...

1894

İyirmi üçüncü söz

Bizim qazaxların irəli getmə-

sine səbəb olan bir sevinci var, bir də, yolunu əngəlləyən bir tənbelliyi var.

Sevinci və təsəllisi budur ki, əgər bir naqis adama rast gələrsə və ya kiminsə ədəbsiz hərəketini görərsə, o zaman: "Aman, Tanrı, bizi belələrindən qoru! Şükür, biz belə oyunlar çıxarmırıq" - deyib özünün həmin insan xislətində olmamasından xoşlanar. Bəs, görəsən, Tanrı ona nə zaman: "Sən filankəsdən yaxşısan?", - deyib. Yoxsa, biləndərlər ona: "Səndən daha nadan və yaman adamlar varsa, sən onların yanında toya getməlisən", - deyib. Yəmana baxıb, ondan yaxşı olmağı öyrənmək olarmı? Yaxşılıq yaxşılardan öyrənersən. 100 atı yarışa çıxarıb: "yarışı qazandı" - deyən at yiyəsindən - "qabağında neçə at çapırdı və ya sənənin atından arxada neçə at qalmışdı?" - soruşmağın nə anlamı var? Uduzan üçün beş və ya on atı çapıb keçməyinə görə sevinməyinin nə anlamı? Belə bir məqamda da adamı qınayarlarmı?

Təsəlliyyə gəlincə, "Təkə biz deyilik ki, millətin hamısı belə edir də..." yaxud: "Ellə gələn toy-bayramdır" və ya "qonşudan qalma dala", - deyər özlərinə təsəlli verər bizim qazaxlar. Yoxsa, ulu Tanrı sənə özü deyib ki, qonşudan qalma dala?.. Çoxluğa qəzəbim yoxdur? Çoxluğa bəla gətirməyəcəm? Bəlkə elm toplusundakı insanların hamısına verilib? Yoxsa, elmə qadir olmağa tək-tək adamların qüdrəti çatır? Məgər insanların hamısı dahi ola bilərlərmi? Yoxsa, dahiələr ancaq mindən bir adamın içərisindən çıxır? Ellə gələn bəla toy-bayramdır? Məgər el-obanın arasına bəla gəlib, yansı bəladan qurtaranda, bu yaxşımı olur? Yol tanımayanlar azıb qalarsa, onları bu yoldan çəkəndirən bir insanın olmasının nəyi pisdir? Yoxsa, insanların yarısı gülsə, yansının ağlaması yaxşıdır?

Yolda olan insanların atlarının yorulmasının siza ziyanı olmayacağı? Yoxsa, yarısı ac, yansı tox olmasının sənə nə xeyri var?

Çox axmağın varlığı bir axmağa necə təsəlli ola bilər?

Əlindən bir iş gəlməyən təzə bəy, gəlincə: "sənənin bütün nəslinin ağzından iy gəlir" deməsi ilə gəlincə ürəyini ələ ala bilirmi? Yoxsa, gəlincə ona: "Sən da atalarından geri qalma, ağzını iylət" - deyibse, bu sözün qarşısında nə edəcəksən?..

(davamı gələn sayımızda)

Azərbaycan türkcəsinə
uyğunlaşdıran:
**AIDA EYVAZLI
GÖYTÜRK**